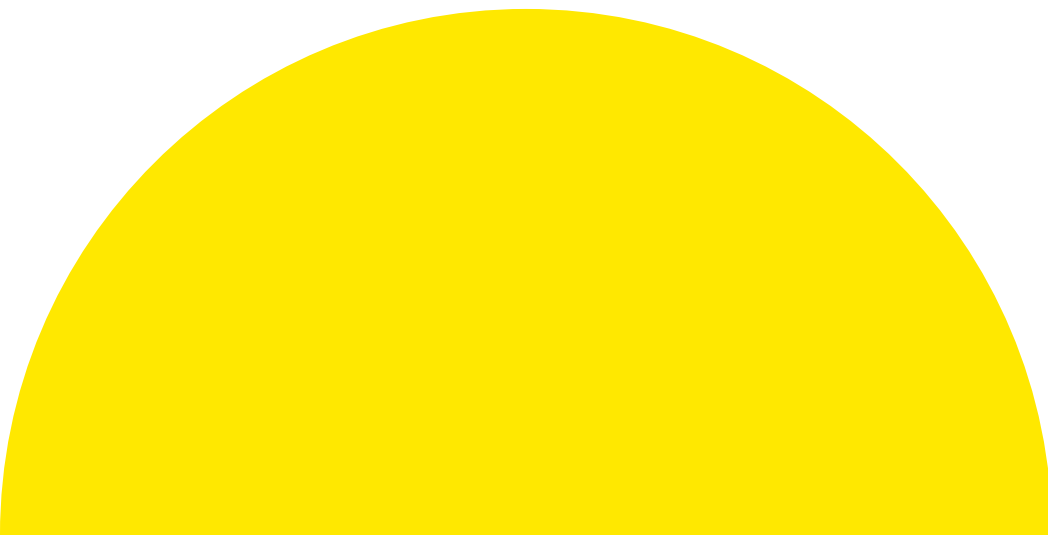

Bruno Đurđević

**STRATEGIJA
DEMOKRATSKE
STRANKE**

U Srbiji se od izbornog poraza Demokratske stranke 2012. godine pod vođstvom Aleksandra Vučića uspostavlja režim zasnovan na najgorim tradicijama srpskog narodnjaštva i radikalizma, obogaćen uvozom najgorih tekovina savremenog sveta - od razularenog neoliberalizma do vrhunskih tehnika medijske manipulacije javnošću.

Trenutak u kom je bilo moguće uspostavljanje aktuene vladavine specifičan je po tome što su se u njemu stekle frustracije srpske nacije proizašle iz poraza na dva odvojena, iako ne i nezavisna fronta.

Prvo, dvovekovna borba srpske nacije za stvaranje ujedinjene i održive svesrpske nacionalne države doživela je potpuni poraz u činu međunarodnog priznanja nezavisnosti Kosova koje je ugaoni kamen srpske nacionalne građevine.

Drugo, posle dvanaest godina tranzicije koju je definisala, predvodila i dala joj ton pre svega Demokratska stranka, i koja je obećavala da neutrališe sve pogubne političke, ekonomske i socijalne posledice Miloševićeve vladavine, nacija se većinski našla u stanju ozlojeđenosti, besperspektivnosti i pesimizma.

U takvom trenutku dvostruke frustracije nacija se neočekivano, ali logično, opredelila da poverenje ukaže svojim autentičnim predstavnicima okupljenim u narodnjačkim strankama poput SNS i SPS a da ga uskrati onima koje tradicionalno doživljava kao predstavnike otuđene, odnarođene elite okupljene u i oko DS.

Demokratska stranka nije imala odgovor ni na jedan od dva izazova. Vlada Borisa Tadića odbila je da prizna realnost da je priznanjem nezavisnosti Kosova borba u koju

je Srbija ušla u vreme Memoranduma i Osme sednice okončana porazom. Taj poraz obelodanjen je odlukom Međunarodnog suda pravde u Hagu da ne osudi secesiju Kosova. Umesto da se suoči sa stvarnošću, Tadićeva vlada je fingirala nastavak borbe kroz diplomatsku aktivnost Vuka Jeremića u nekadašnjem nesvrstanom svetu. Tek posle jasne poruke primljene od Angele Merkel u Beogradu avgusta 2011. vlasti i javnosti postalo je jasno da je bitka za Kosovo završena.

Istovremeno sa reakcijom na nezavisnost Kosova Tadićeva vlada bila je primorana da se suoči sa izazovom svetske ekonomske krize. Ona je ogolila katastrofalne rezultate srpske tranzicije posle koje je ostala razorena nacionalna ekonomija. Svetska kriza je za vladu bila odličan izgovor za sve tranzicione muke ali nacija je novo stanje shvatila drugačije - kriza je samo ogolila i zaoštrila ekonomske i socijalne probleme za koje je unisono optužena tranzicija sama i Demokratska stranka koja ju je predvodila. Dve decenije polaganog propadanja ekonomije u kasnom socijalizmu, i decenija survavanja pod sankcijama, olako su prepuštene zaboravu.

Gledano iz današnje perspektive, iako u datom momentu iznenađujuć, izborni poraz Borisa Tadića bio je istorijski neminovan. Štaviše, suština promene vlasti 2012. nije u tome da je naprednjačka stranka pobedila, već da su Boris Tadić i Demokratska stranka izbore izgubili. Oni su time poneli odgovornost za realne neuspehe s kojima se Demokratska stranka još uvek nije suočila, i dok to ne učini neminovno je opstajanje aktuelnog režima kao svojevrsne kazne za Demokratsku stranku i njene pristalice.

SAMOKRITIKA

Prvi talas suočavanja DS sa sopstvenim gresima dogodio se posle izbornog poraza i, intenzivnije, po dolasku Dragana Đilasa na čelo stranke, a kulminirao je odlaskom Borisa Tadića uoči izbora 2014. Taj proces ograničio se na kritiku ljudi, stranačkih funkcionera, koji su svojim delovanjem uticali na percepciju stranke kao koruptivne, bahate ili antievropske. Izborom Bojana Pajtića za predsednika stranke je ovaj proces unutrašnjeg pročišćenja zaustavila, u dobroj meri i zbog progona kojem su članovi DS izloženi od naprednjačkih vlasti. Ovaj proces odlikuje svođenje na personalnu ravan bez ikakvog uvida u strukturne probleme u programu i delovanju stranke.

Dublji proces introspekcije započeo je delovanjem Gorana Ješića i, još više, Borka Stefanovića. Stefanović je kritici podvrgao ne samo ličnosti, nego i programska načela stranke. Time je odgovorio na revolt mnogih, kako iz tabora protivnika tako i iz redova nekadašnjih pristalica DS, koji je optužuju za loše vođenu i, štaviše, pogrešno koncipiranu tranziciju. Ova kritika DS događa se na talasu kritike međunarodnog ekonomskog poretka, odnosno neoliberalizma, koji je svoj politički iskaz dobio u nastanku novih političkih partija u krizom pogođenim državama južne Evrope, kao što su Siriza i Podemos.

Teškoće s kojima se suočava Ciprasova vlada u Grčkoj u pokušaju da sprovede levičarski program Sirize utišale su i entuzijazam Borka Stefanovića u pogledu primene Sirizinih načela u Srbiji, ali je značajno da se unutar stranke pojavio kritički diskurs koji ne osporava samo ulogu pojedinih ljudi u sprovođenju stranačke politike, već i samu tu politiku.

Sada je trenutak za treći i odlučujući talas preispitivanja odgovornosti Demokratske stranke u kom bi se došlo do odgovora na jedno sveobuhvatno postavljeno pitanje: šta je u Srbiji pošlo po zlu, zašto Srbija nije, ili zašto više nije, na dobrom putu. Zoran Đinđić započeo je 2002. kampanju pod tim nazivom da bi povratio veru Srbije

u program Demokratske stranke. Deset godina kasnije, taj program doživeo je potpun poraz, a razlozi za taj poraz nikada i nigde nisu jasno i do kraja formulisani.

Paradigmatično je da je upravo Borko Stefanović pokrenuo talas kritike programskih opredeljenja DS koji se zaustavio na nacionalnom pitanju. Naime, sam Stefanović započeo je svoju visoku političku karijeru i izgradio svoje političko ime kao funkcioner Tadićeve vlasti zadužen za sprovođenje njegove politike prema Kosovu, u onom neslavnom trenutku kada se Tadić poslužio dokazano neuspešnim metodama Slobodana Miloševića da bi pokušajem balvan revolucije omeo hod Kosova ka nezavisnosti. Stefanović u svom predlogu novog programa DS za razliku od radikalnog preokreta u ekonomskoj politici predlaže očuvanje statusa kvo u nacionalnom i državnom pitanju.

Ovde se dolazi do tačke u kojoj kritika delovanja Demokratske stranke treba da dobije novi zamah - to je kritika delovanja DS prema nacionalnom i državnom pitanju, zapravo preispitivanje nacionalnog programa DS. Ovaj rad korak je u tom smeru.

KRITIKA NACIONALNOG PROGRAMA DS

Za dva veka postojanja moderne srpske države njen trajni cilj bio je i ostao stvaranje ujedinjene svesrpske nacionalne države. Ovaj cilj nailazio je na konstantan otpor međunarodnog okruženja Srbije, njenih suseda i zainteresovanih velikih sila. Taj otpor bio je tako jak da je doveo do konflikta kojim je počeo Prvi svetski rat. Drugi pokušaj da se nacionalni cilj ostvari doveo je devedesetih do ratova kojima je obeležena savremena faza nacionalne istorije.

Osamdesetih godina je kao odgovor na realnost raspadanja Jugoslavije srpski narod ogromnom većinom prihvatio reafirmisan tradicionalni nacionalni program stvaranja Velike Srbije. Političke opcije razlikovale su se po izboru prioriteta i metoda, ne i po konačnom cilju. Mali deo intelektualne i političke elite koji je ostao izvan masivnog konsenzusa konstituisao je takozvanu Drugu Srbiju.

Demokratska stranka nastala je kao deo svenacionalnog konsenzusa. Deo Druge Srbije ona nije bila, iako joj se vrednostima i metodama često primicala. Ni sam Zoran Đinđić, koji je posle smrti postao ikona Druge Srbije, za života joj nije pripadao. Sa Jugoslavijom on je raskrstio svojom knjigom „Jugoslavija kao nedovršena država“ i priključio se nacionalnom konsenzusu. Stvaranje srpske nacionalne države postalo je i njegov politički cilj.

Demokratska stranka polarizovala se i delila na pitanju prioriteta, sročenom u staroj dilemi – da li prvo ide nacija ili demokratija? I kada je sama stranka želela da da prednost demokratiji, realnost rata i posleratne političke konsolidacije vraćala je na prioritet nacije. Budući delom nacionalnog konsenzusa, Demokratskoj stranci pripada i udeo u nacionalnom porazu.

Srbija istrajava u stavu da je njeno opredeljenje iz sredine osamdesetih da na realnost raspada Jugoslavije odgovori pokretom za svesrpsko ujedinjenje, samo po sebi razumljivo. Ona se konsenzusom odriče zločina koji su u to ime počinjeni, spori se unutar sebe (tačnije, trebalo bi da se spori, jer mišljenja su različita, a to ne čini) u pogledu

metoda kojima se država u ostvarenju svog nacionalnog programa služila, ali se nje-
no generalno opredeljenje ne dovodi u pitanje.

U skladu s tim shvata se i trenutna pozicija u kojoj se nalazi Srbija i region. Prihvata se
realnost ratnih poraza i, kao posledica tih poraza nastala, konstelacija država na Bal-
kanu. Položaj Srbije doživljava se kao manje ili više pravedna i zaslužena kazna za iza-
zivanje ratova i razaranja i zločine u njima počinjene, i posledica poraza u tim ratovi-
ma. Prozapadna strana srpskog društva takvo stanje shvata kao konačno i gleda da iz
njega izvuče maksimum u smislu ostvarenja nacionalnih ciljeva kao što su neprizna-
vanje Kosova, zaštita Srba u regionu, očuvanje statusa Republike Srpske i njene veze
sa Srbijom. Antizapadna struja implicitno iskazuje nadu u privremenost gubitničkog
položaja Srbije, nadu zasnovanu na veri u rastuću ulogu Rusije.

Međutim, izvan uskog kruga Druge Srbije nema spora o tome da su nepriznavanje
Kosova, samostalnost Republike Srpske i sveopšta integracija Srpstva nacionalni cilje-
vi koji se sami po sebi podrazumevaju. Ovaj konsenzus ugrađen je u temelje važećeg
ustava u obliku njegove preambule.

Poraz u ratovima i posleratnom pregovaranju o ustrojstvu država na Balkanu treba-
lo bi međutim da dovede do spoznaje da uspostavljanje jedne svesrpske države nije
moguće. Ta nemogućnost nije situaciona, nego je suštinska. Ona je konstanta dva
veka moderne srpske istorije. Uspostavljanje Velike Srbije nije bilo moguće u Prvom
svetskom ratu, zbog čega je stvorena Jugoslavija. Ono nije bilo moguće ni u Dru-
gom svetskom ratu, zbog čega je četnički pokret poražen, a Jugoslavija obnovljena
na načelima komunističkog internacionalizma. Konačno, ono nije bilo moguće ni u
uslovima vojne nadmoći i političke omnipotencije Slobodana Miloševića u okolnosti-
ma raspada Jugoslavije devedesetih.

Srpski narod koji pretenduje da se integriše u jednu naciju – državu nadilazi geopolitički
moguće državne granice kakve su one nekadašnje Kraljevine Srbije ili današnje

Republike Srbije, a ne doseže granice jednog lingvističkog prostora kakav je srpskohrvatski. Između geopolitičke realnosti male Srbije i geopolitičke mogućnosti velike Jugoslavije stoji Velika Srbija. Ta Velika Srbija ujedinjena je na bazi pripadnosti jednoj konfesiji – svetosavskoj varijanti pravoslavnog hrišćanstva, Srpskoj pravoslavnoj crkvi.

Mukotrpan, žrtvama i zločinima ispunjen srpski dvadseti vek dokaz je da integracija moderne nacije na bazi vere nije moguća. Moderna nacija mora ili da prelazi konfesionalne granice i da kao osnovu za svoje samoodređenje uzme jedinstven kulturno jezički prostor, ili da se ograniči na određeni geopolitički prostor uži od konfesionalnih granica. Jugoslavija koja prevazilazi granice verskih zajednica, ili mala Srbija koja ih ne doseže, primeri su održivih država koje su na prostoru Balkana bile istorijski moguće. Velika Srbija to nikada nije bila. Ni jednog trenutka ona kao politički entitet nije postojala.

Izazov za Demokratsku stranku je da svest o nemogućnosti, i to trajnoj, da se uspostavi ujedinjena srpska država, pretoči u politički stav i formuliše novi nacionalni program koji bi predstavljao otklon od onog koji se, uz saučestvovanje ili vođstvo Demokratske stranke, već trideset godina sprovodi.

ŠTA POSLE VELIKE SRBIJE?

Odustajanje od zamisli o ujedinjenju svih Srba u jednu državu dovodi do pitanja o novoj definiciji srpske nacije i novog uređenja regiona koji tu naciju okružuje.

Dolazi se tako ponovo do stare dileme - da li je prvo nacija ili demokratija - i spoznaje da je do sada dobijani odgovor, da nacija ima preimućstvo, bio pogrešan. Naime, ujedinjena nacionalna država nije ostvarena, jer je neostvariva, a svi pokušaji njenog ostvarenja završili su u negaciji demokratije, u nekom vidu autoritarizma ili diktature.

Misija Demokratske stranke je da krene drugim putem, polazeći od demokratije. Koliko god demokratija kao sistem bila osporavana, ta osporavanja treba ostaviti drugima, a Demokratska stranka treba da u nespornim državnim granicama uspostavi sistem vladavine prava, zakonitosti, slobodnih medija, slobodnog tržišta i slobodnog sudstva, koji koliko god bio daleko od idealne demokratije jeste njen minimum. Takav sistem u periodu posle Petog oktobra nije uspostavljen.

Francuska, Ujedinjeno kraljevstvo i Sjedinjene američke države tri su zemlje u kojima je evolutivnim ili revolucionarnim putem, pisanim ili nepisanim ustavom, uspostavljen i zagarantovan demokratski poredak čiji je subjekt građanin kao nosilac svesti o pripadnosti jednoj pravnoj, ustavnoj i demokratskoj, a ne etničkoj zajednici - modernoj naciji. Uspostavljanje ove tri nacije na načelima demokratije na prelazu iz XVIII u XIX vek označilo je početak moderne epohe. Takav model konstituisanja nacije i nacionalne države jedini je putokaz za Srbiju. Demokratska pravna država u međunarodno nespornim granicama, zatim kulturna i identitetska integracija nacije kao političke zajednice unutar tako stvorene države, nezavisno od etničkog porekla - umesto uzaludnog istrajavanja na ujedinjenju etničkih teritorija definisanih pripadnošću jednoj predmodernoj konfesionalnoj zajednici kakva je Srpska pravoslavna crkva.

NOVI NACIONALNI PROGRAM DS

Ključna tačka novog nacionalnog programa je priznanje nezavisnosti Kosova. Usled simboličkog značaja koji Kosovo ima za srpski nacionalizam samo priznavanje njegove nezavisnosti implicitno podrazumeva promenu čitavog kompleksa nacionalnih ciljeva i interesa koji su obuhvaćeni pod pojmom nacionalni program.

Za priključenje Kosova svojoj teritoriji Srbija je 1912. imala čitav niz argumenata. Pre svega, to je bila logična geopolitička posledica rata protiv Osmanskog carstva koji je u datom istorijskom trenutku bio savršeno legitiman. Novonastale moderne nacionalne države Balkana udružile su se da sruše staro, dekadentno carstvo i podele njegove teritorije. Srbija je imala istorijsko pravo koje je vukla iz srednjeg veka, etničko prisustvo, vojno preimućstvo kao u to vreme (čini se, u svako vreme) legitiman argument. Čak i kada su velike sile priznale pravo na samoopredeljenje albanskoj naciji kao novom činiocu na Balkanu srpske pretenzije na Kosovo nisu izgubile legitimitet jer se granice nacionalnih država u ovom surovom svetu određuju nažalost i danas pre svega ratom.

Umesto svih racionalnih argumenata koje je imala na svojoj strani Srbija se oslonila na jedan iracionalni, pretvarajući borbu za realnu zemlju Kosovo u osvetu mitskog Kosova. Time je osudila sebe na teritorijalni gubitak koji će vek kasnije pretrpeti u času konačnog istorijskog poraza srpskog nacionalizma. Kosovo je u Srbiju integrisano ne kao teritorijalno proširenje jedne moderne države već kao klevka državnosti jednog mitologiziranog srednjevekovnog pravoslavnog carstva. To carstvo je uz mnogo konflikata nastojalo da egzistira u okrilju laičkih država - obe Jugoslavije i treće, Miloševićeve SRJ, da bi na kraju posle niza ratnih poraza uspostavljanjem nezavisnog Kosova prestalo da u stvarnosti postoji.

U skladu sa shvatanjem da joj Kosovo po višoj sili pripada Srbija je malo učinila da ga u svoj organizam integriše. Rezultati srpske uprave na Kosovu bili su neslavni. Veliki napredak koji je većinska albanska zajednica ostvarila u doba Titove

Jugoslavije ostvaren je u jednom poretku koji je bio zasnovan upravo na negaciji srpskog nacionalizma.

Posle svega savremene velike sile, međunarodna zajednica, nisu dozvolile Srbiji da se vrati pravnim argumentima i tako zadrži Kosovo u svom posedu. Srbija naravno može da ostane pri dosadašnjoj politici i da nezavisnost Kosova osporava. Istrajavanje na nepriznavanju nezavisnosti ima smisla ako se zasniva na očekivanju da će doći do reintegracije Kosova u Srbiju, kao što je došlo do ujedinjenja dve Nemačke. Međutim, u Srbiji nikada nije ponuđena demokratska platforma za ujedinjenje Kosova i Srbije, projekat koji bi podrazumevao spajanje dva demokratska društva u jedno.

Takav projekat štaviše nije nemoguće zamisliti. Vrlo je moguće, posmatrajući balkansku istoriju reklo bi se čak verovatno, da velikoalbanski nacionalistički pokret doživi sličnu neslavnu sudbinu koja je zadesila ostale ovdašnje velikodržavne nacionalizme. Nije teško zamisliti scenario u kom se ideja nacionalnog ujedinjenja Albanije i Kosova delegitimiše saradnjom sa nekim agresivnim islamskim pokretom kao što je svojevremeno izblamirana usled saradnje sa fašizmom. U takvim okolnostima moguće je da demokratska društva Srbije i Kosova izaberu, slično kao komunistički pokreti 1945, ujedinjenje. Za takvo ujedinjenje, međutim, nezavisnost Kosova priznata od strane Srbije ne bi bila prepreka.

Posle priznanja Kosova definisanje Srbije kao države zavisi od dva preostala otvorena pitanja, veoma različitog međunarodnog značaja i konfliktnog potencijala. To su pitanja Vojvodine i Republike Srpske. Uz (još uvek nepriznato) Kosovo, Vojvodina i Republika Srpska čine tekovine preostale od Miloševićevog udara na Jugoslaviju, antibirokratske revolucije, događanja naroda i ratova devedesetih.

PRIZNANJE KOSOVA I DEMOKRATSKA STRANKA

Nepristajanje na nezavisnost Kosova opšti je stav unutar Demokratske stranke, kao što je to uostalom i uopšte, u javnosti. Dok je trajala politička borba za status Kosova otvorena sukobima 17. marta 2004. a zatvorena proglašenjem nezavisnosti 17. februara 2008. taj opšti stav bio je relativizovan. Ljudi su većinom razmišljajući o perspektivama Kosova priznavali realnost njegove odvojenosti od Srbije i nemogućnosti njegovog uklapanja u demokratski poredak u Srbiji, ali su bili spremni da javno i deklarativno podrže zvaničan stav o Kosovu kao delu Srbije.

Birači su većinsku podršku davali političkim opcijama koje zagovaraju formalni suverenitet Srbije nad stvarno nezavisnim Kosovom. Takvu politiku zajednički su, tokom kohabitacije i koalicione vlasti, promovisali Koštunica i Tadić pod formulom „više od autonomije, manje od nezavisnosti“, a posle njenog političkog sloma Tadić je nastao da je zastupa pravnim i diplomatskim sredstvima pod sloganom „i Evropa i Kosovo“. Ovakva politika s jedne strane prihvatila je realnost dok je s druge održavala formalni suverenitet Srbije nad Kosovom. Time je ostavljena mogućnost da se jednom, kada se političke okolnosti promene, borba vrati na politički teren i Kosovo reintegriše. Još važnije od toga, Kosovo je zadržano u simboličkom smislu, i u preambuli Ustava, kao deo Srbije, čime je omogućeno da Kosovo sačuva onaj simbolički značaj ugaonog kamena građevine srpske nacije.

Postavlja se pitanje onda zbog čega bi se priznanje Kosova nametalo u vidu programskog zaokreta Demokratskoj stranci, kada je ona jednoglasno protiv? Zar nije logičnije da zastupnici ideje o potrebi priznanja nezavisnosti Kosova osnuju novu političku stranku koja bi se za tu ideju borila, uz sve rizike s obzirom da se radi o direktnom suprotstavljanju samoj preambuli ustava?

Do politike jedne stranke ne može da se dođe pukim osluškivanjem javnog mnjenja, kao što je u vreme Borisa Tadića tako često činjeno. Zadatak političkog vodstva jeste

da formuliše političke ideje a zatim ih kroz političku agitaciju proširi prvo unutar stranke a zatim u javnosti. Demokratija ne podrazumeva prosto prebrojavanje glasova za određeni politički stav, već i proces koji tome prethodi, proces političke borbe da se neki politički stav argumentima nametne prvo kao legitiman, a onda i većinski.

Javnost u Srbiji na određeni način je ideološki impregnirana. Pojedini politički stavovi generacijama se obrazovanjem i vaspitanjem usađuju ljudima. Sredinom osamdesetih godina u jugoslovenskoj javnosti izvršen je svojevrsan preokret u svesti ljudi koji su masovno odbacili jugoslovensku ideju i do tada važeću ideologiju bratstva i jedinstva i preuzeli nacionalizam kao paradigmu. Od tada u srpskoj javnosti, u Srbiji i širom bivše Jugoslavije, kroz obrazovni sistem, medije, kulturnu produkciju, reprodukuje se jedan dominantan nacionalistički model koji afirmiše dvovekovnu borbu za svesrpsko nacionalno ujedinjenje. U temelju tog modela je doživljaj Kosova kao koevke srpskog identiteta.

Razbijanje dva veka građenog modela nacionalnog identiteta misija je Demokratske stranke. Ova stranka je od svog osnivanja 1920. i u novoj epohi od obnove 1990. bila trust mozgova, jezgro srpske inteligencije, sa potencijalom da sagleda tragičnost i neostvarivost nacionalnog programa koji se u Srbiji sprovodi, i da predloži formulisane alternative.

Pristajući na kretanje linijom manjeg otpora, na nacionalni program koji su u skladu sa sopstvenim političkim uverenjima doneli drugi, zastupnici kolektivističkih ideologija, radikali u Kraljevini, komunisti u Titovoj Jugoslaviji i socijalisti u Miloševićevoj Srbiji, Demokratska stranka svela je sebe na ulogu manjeg zla. Ona je tu ulogu umele da igra u određenim fazama svoje aktivnosti, na primer u trenutku kada je pristajanjem na Vidovdanski ustav 1921. dala ovlašćenje Nikoli Pašiću da kreira Jugoslaviju, ili kada je najavom kandidature kraljevića Tomislava na predsedničkim izborima

1990. dala prećutnu podršku Slobodanu Miloševiću da po sopstvenoj zamisli upravlja krizom Jugoslavije.

U vreme dok je 2004-2012. preuzimala sve veću odgovornost za vlast u Srbiji Demokratska stranka čvrsto je zastupala koncept normalizacije srpskog nacionalizma, njegovog sporazuma s međunarodnim okruženjem. Boris Tadić sam je bio iskreni predstavnik jednog uljuđenog nacionalizma, za koji je i porodičnim i intelektualnim zaleđem predodređen. Pronalaženje časnog mesta za Srbiju posle svih ratnih poraza bila je njegova misija. Ona, međutim, nije uspela.

Taj neuspeh navodi na promišljanje čiji rezultat mora da bude razumevanje da je model integracije srpske nacije na bazi jednog srednjevekovnog mita i jednog novovekovnog crkvenog naroda osuđen na istorijski poraz.

Misija Demokratske stranke jeste uspostavljanje demokratske države. Ponovljeni pokušaji da se država uspostavi ujedinjenjem srpskog naroda s jedne strane nisu uspeli u svom osnovnom cilju, s druge strane rezultirali su u nekom obliku autoritarnog poretka ili diktature. To važi i za ovaj najnoviji ciklus u kom je nastojanje DS da sačuva šta je moguće od Miloševićevog velikodržavnog projekta završilo u autoritarnoj vladavini Aleksandra Vučića.

Imajući sve rečeno u vidu, zadatak Demokratske stranke je da unutar sebe, a onda i svojim delovanjem u javnosti, odbaci jednom za svagda zamisao okupljanja svih Srba u jednoj državi i pristupi konstituisanju Srbije kao demokratske države, u kojoj se zatim na bazi prihvatanja vrednosti i ustava takve države integriše nova srpska nacija.

FORMAT DRŽAVE SRBIJE

Srbija je u svojoj novijoj istoriji imala tri perioda i tri političke uprave posvećene modernizaciji, evropeizaciji i demokratizaciji same Srbije mimo opšteg nacionalnog cilja svesrpskog ujedinjenja.

Prvi od tri perioda predstavlja doba liberala u Savezu komunista Srbije pod upravom Marka Nikezića i Latinke Perović, 1968-1972.

Drugi je razdoblje Ivana Stambolića 1984-1987.

Treći je period vođstva Zorana Đinđića između prevrata 5. oktobra 2000. i atentata u kojem je ubijen 12. marta 2003.

Sve tri vladajuće garniture bile su kratkog trajanja koje je okončano porazom od protivnika s kojim su pokušale suživot. U prva dva slučaja to je bila koalicija dogmatske i nacionalističke frakcije unutar partije jugoslovenskih odnosno srpskih komunista. U trećem slučaju radi se o militantnoj nacionalističkoj opciji.

Nikezić i Perovićeva, i nekoliko hiljada njihovih pristalica, osuđeni su na smene, politički likvidirani i javno izopšteni. Stambolić je u dva različita trenutka uklonjen politički a zatim ubijen. U slučaju Đinđića politička egzekucija podrazumevala je i fizičku. Stambolića i Đinđića ubili su štaviše isti ljudi.

Kraj sve tri navedene vladavine označio je radikalan zaokret. Posle 1972. zaokret je bio unazad u sklerotični državni socijalizam koji će nadživeti Tita. Posle VIII sednice, zaokret je bio ka radikalnom nacionalizmu i ratu, čije su vrednosti posle atentata na Đinđića reafirmisane da bi na snazi bile i u aktuelnoj vladavini površno reformisanih protagonista ratne opcije.

Demokratska stranka u osmišljavanju strategije za Srbiju posle nacionalizma nema druge i nema bolje putokaze od onih koje su postavili Đinđić, Stambolić i Nikezić.

Iako su delovali u različitim istorijskim kontekstima ove ličnosti i njihovo političko delo mogu da se povežu u jedinstvenu viziju Srbije.

Nominalni cilj svima je bio isti – moderna, demokratska i evropska Srbija ostvariva u datom jugoslovenskom ili postjugoslovenskom kontekstu. Međutim, i format države koji su sva tri aktera imala u vidu suštinski je isti.

Jugoslavija je doživela veliki procvat u prve dve decenije posle Drugog svetskog rata zasnivajući se na modelu revolucionarnog, partizanskog jugoslovenstva, kao formalno federalna ali stvarno unitarna država potčinjena volji jedne partije, jednog politbiroa i na kraju jednog čoveka. Taj model bio je iscrpljen već početkom šezdesetih, kada je shvaćeno da se Jugoslavija neće integrisati u jednu naciju. Posle neuspeha ekonomske reforme 1965, koja je propala u sudaru s realnim ograničenjima komunističke vlasti, donosiocima odluka postalo je jasno da se Jugoslavija zakonomerno kreće ka prirodnoj dominaciji najbrojnijeg srpskog naroda. Takav razvoj predupređen je radikalnom političkom odlukom da se Jugoslavija kao država faktički ukine i transformiše u interesnu zajednicu republika kao nacionalnih država.

Ova politička odluka, iza koje su stajali Tito i Kardelj, sprovedena je pošto je na IV brionskom plenumu uklonjen Ranković kao nosilac kontinuiteta jugoslovenskog centralizma i unitarizma. Takva odluka zahtevala je i podrazumevala široki talas liberalizacije i demokratizacije, naročito u uslovima realne spoljne opasnosti koja se nad zemlju nadvila posle sovjetske intervencije u Čehoslovačkoj 1968. U takvom kontekstu postao je moguć dolazak Marka Nikezića na čelo Srbije.

Ustavno-pravni i realno politički položaj Srbije iz tog perioda mogao bi da bude svojevrsan ideal za zemlju danas. Srbija je konstituisana kao nacionalna država. To je značilo da se građani identifikuju sa Srbijom kao svojom državom, a ne više s Jugoslavijom. Ovo je ostalo na nivou zamisli, a poistovećivanje Srbije, Srpstva i Jugoslavije ostalo je dominantan obrazac koji će onemogućiti mirnu disoluciju zemlje. Srbija oslobođena posebne uloge nukleusa Jugoslavije mogla je da zauzme ravnopravan položaj s drugim republikama neopterećena krivicom za unitarizam i centralizam.

Srbi izvan Srbije pozvani su na lojalnost svojim republikama. Svesrpsko jedinstvo ostvareno je u okviru Jugoslavije kao kulturna, ekonomska i fizička povezanost. Nacionalno pitanje shvaćeno je kao rešeno.

Politička ideja koja je dominirala jugoslovenskom scenom u periodu od Brionskog plenuma 1966. do usvajanja Ustava 1974, a naročito u doba Marka Nikezića, Latinke Perović i srpskih liberala 1968-1972, jeste shvatanje da Jugoslavija ne može da bude zasnovana na vođstvu i dominaciji Srbije, da je taj koncept iscrpen u međuratnom razdoblju, poražen u ratu i revoluciji i dokrajčen na Brionskom plenumu, i da budućnost zemlje leži u ravnopravnosti republika kao nacionalnih država.

Ta politička ideja deformisana je Ustavom iz 1974. i njime kreiranom realnošću. Otvorena su dva ključna problema, koja će dovesti do srpske reakcije i konačno do raspada zemlje.

Prvi problem predstavljalo je konfederalno uređenje zemlje koje je da bi obezbedilo suštinsku i stvarnu ravnopravnost republika onemogućilo funkcionalno donošenje odluka. Posle smrti vrhovnih arbitara Kardelja (1979) i Tita (1980) i u uslovima zahuktavanja dugotrajne ekonomske krize posle 1979. to je značilo nemogućnost stvaranja funkcionalnog političkog središta, komandnog centra koji bi zemljom upravljao ka izlasku iz krize.

Drugi problem predstavljale su pokrajine. Kosovu je faktički data samostalnost, ali ne i formalno. To nije učinjeno prvo zato jer bi time suštinski bila preoblikovana Jugoslavija iz zajedničke nacionalne države srodnih jugoslovenskih naroda u situacionu interesnu zajednicu nacionalnih država koje su se sticajem istorijskih okolnosti zatekle u istom paketu. Drugo, time bi Srbija bez krivice bila kažnjena teritorijalnim gubitkom. Konačno, time bi se otvorila Pandorina kutija nerešenog srpskog nacionalnog pitanja.

Veći problem, trn u oku srpskih nacionalista, bio je status Vojvodine koja je izdvojena u entitet faktički ravnopravan Srbiji i njoj suprotstavljen. Dok je za status Kosova, dok nije formalizovan i dok je konzumiran diskretno, usled etničke različitosti bilo razumevanja, dotle je status Vojvodine bio shvatan kao rezultat svojevrsne antisrpske zavere.

Iz jedne realnosti koja je važila do 1966. i u kojoj je Jugoslavija spontano starenjem i odlaskom Tita trebalo da se „vрати sebi“ i prirodnoj dominaciji Srba prešlo se 1974. u drugu krajnost iskazanu sintagmom „slaba Srbija, jaka Jugoslavija“ u kojoj je Srbija stavljena pod tutorstvo sopstvenih pokrajina, njena dominacija predupređena je njenom suštinskom neravnopravnošću, i pripremljen teren za antibirokratsku revoluciju koja je, nikakvim čudom, počela upravo promenom statusa Vojvodine 5. oktobra 1988.

Između 1966. i 1974. problemi fiksirani Ustavom 1974. još uvek nisu bili aktuelni i Srbija je u Jugoslaviji funkcionisala kao ravnopravna nacionalna država, pomirena sa samostalnošću Kosova i u skladu sa svojom pokrajinom Vojvodinom čije je komunističko rukovodstvo na čelu s Mirkom Čanadanovićem bilo lojalni deo ekipe Nikezića i Perovićeve.

Takav format države Srbije funkcionalni je uzor za današnje stanje. Ravnopravnost jugoslovenskih država zagarantovana je samim tim što su one nezavisne države, pa problem njihovog funkcionalnog usaglašavanja ne postoji. Problem Kosova rešen je njegovom secesijom. Konačno, nema potrebe za slabljenjem Srbije antagonizovanom Vojvodinom, pa za pokrajinu može da se nađe skladno mesto u ustavnom poretku države.

Delatnost Ivana Stambolića bila je usmerena ka tome da se problemi fiksirani Ustavom iz 1974. otklone tako što bi se zemlja suštinski vratila u koordinate 1966–1974. Ka tome su bili usmereni njegovi naponi da se izmeni ustav kao i ambicija da se kandiduje za predsednika SIV-a 1986. S druge strane, delatnost Slobodana Miloševića bila je usmerena ka povratku ne u epohu posle, nego u epohu pre 1966. tako što bi Jugoslavija bila preobražena u klasičnu federaciju u kojoj bi onda dominacija najbrojnijeg naroda bila podrazumevana.

Slobodan Milošević bio je nastavljajč dela Aleksandra Rankovića, dok se Ivan Stambolić pridružio Latinki Perović u otporu nacionalističkom redefinisaju Jugoslavije.

Konačno, a za Demokratsku stranku najvažnije, političko delo Zorana Đinđića bilo je na tragu istog onog formata države Srbije kakav su u uslovima komunističke vladavine nastojali da uspostave srpski liberali i Ivan Stambolić. Đinđić je u svojoj knjizi „Jugoslavija kao nedovršena država“, čiji nastanak koincidira s antibirokratskom revolucijom i događanjem naroda u Srbiji, raskrstio s Jugoslavijom shvatajući da je taj državni i nacionalni projekat mrtav. Nadalje se njegovo delo odvija u okvirima dominantne nacionalne ideologije stvaranja ujedinjene srpske države. Do kraja svog života Đinđić nije mogao da zna da je i taj, kao i projekat Jugoslavije, mrtav.

Đinđićeva politička misija bila je stvaranje demokratske, evropske, moderne Srbije u uslovima delovanja dominantne ideologije srpskog nacionalizma. U tom cilju on je stvarao političke koalicije s izvornim nacionalistima - sa SPO Vuka Draškovića u okviru koalicije Zajedno 1996. i sa DSS Vojislava Koštunice u okviru koalicije DOS 2000. U obe koalicije doživeo je da se njegovi koalicioni partneri protiv njega udruže sa snagama režima Slobodana Miloševića u okviru jedne iste, nacionalističke paradigme. Prva koalicija koštala ga je mesta gradonačelnika Beograda, druga ga je koštala života.

Format države koji je Đinđić težio da uspostavi podrazumevao je ravnopravan položaj Srbije sa ostalim postjugoslovenskim državama (ne više u okviru Jugoslavije nego u vidu nezavisnih država); skladan položaj Vojvodine u Srbiji; normalizaciju srpskog nacionalizma, kao dominantne ideologije u društvu, njegovo pomirenje s okruženjem, i u skladu s tim očuvanje i konsolidaciju položaja tekovina prethodnih petnaestak godina nacionalističke politike - očuvanje zajednice s Crnom Gorom, autonomije Republike Srpske i formalnog suvereniteta nad Kosovom. Pokazalo se međutim da nikakav kompromis snaga modernizacije koje je personifikovao Đinđić sa snagama očuvanja nacionalističke paradigme dugoročno nije moguć.

MEĐUNARODNI KONTEKST

U tri navrata u dvadesetom veku dogodile su se koncentrisane promene političkog uređenja koje su se odrazile na ceo svet. Radi se o epohalnim promenama koje su usledile posle okončanja dva svetska rata 1918. i 1945. i hladnog rata 1989. U sva tri slučaja proširen je domen slobodnog sveta, zasnovanog na načelima liberalne demokratije i kapitalizma, koji je u sva tri konflikta trijumfovao.

Sve tri epohe s početkom u navedenim prelomnim godinama imale su svoje lokalno ispoljavanje u regionu koji okružuje Srbiju, koja je i sama u datim istorijskim trenucima prolazila kroz revolucionarne promene: od Kraljevine Srbije do Jugoslavije 1918, od razbijene unitarne monarhije do republike zasnovane na komunističkom internacionalizmu 1945, konačno od Jugoslavije nazad u razdružene nacionalističke države posle 1989.

Posle kraja hladnog rata svet je prošao kroz dve decenije stabilnog unipolarnog poretka pod vođstvom SAD, zapada i zapadnih vrednosti, i globalnog trijumfa liberalne demokratije i kapitalizma koji je doživljavao čak kao kraj istorije (Fukujama). U ovoj stabilnoj fazi epohe globalizacije na Balkanu je formiran, posle decenije ratova, sistem nacionalnih država zasnovanih na nacionalističkoj ideologiji koji je negde na kraju ovog doba stabilnosti, oko 2005, delovao kao jedan poredak koji obećava trajnu stabilnost, kroz izvesnu integraciju svih zemalja regiona u EU i NATO.

Sa globalnom ekonomskom krizom od 2008. i usponom Putinove Rusije svet ulazi u dinamične promene. Globalizacija umesto da označava kraj istorije pokazuje se kao još jedna u nizu istorijskih epoha koja neminovno teži svom kraju, posle kog će biti uspostavljen nov, drugačiji globalni poredak. Uz sve pretnje globalizovanom svetu koje u kontinuitetu deluju, poput latentne nestabilnosti u islamskom svetu, novi uspon Rusije označava onaj suštinski izazov. Naime, globalizovani svet uspostavljen je na trijumfu zapada nad SSSR-om u hladnom ratu. Revizionističke ambicije Rusije

koja se podigla do nivoa obnovljene velesile i teži da uspostavi svoju ekskluzivnu uticajnu sferu prete da naruše globalnu ravnotežu i dovedu do nove preraspodele moći.

Nije moguće anticipirati dinamiku događaja i prognozirati da li se svet kreće ka koncentrisanom konfliktu Zapada i Rusije ili je ušao u dugi period latentnog sukoba - novi hladni rat. Ono što je jasno iz dosadašnjeg istorijskog iskustva jeste da će se razdoblje sukoba okončati jednim trenutkom globalnog preokreta poput onih koji su se dogodili 1918, 1945. i 1989. Sa stanovišta jednog liberalno demokratskog pogleda na svet u sva tri slučaja sloboda i demokratija odnele su pobjedu i treba očekivati da takav ishod usledi i nakon najnovijeg, aktuelnog sukoba - naime da revizionističke snage pretrpe epohalan poraz, a Rusija konačno bude pridružena zapadnom svetu.

Kao što je svaki put Srbija radikalno menjala svoje obličje na granici epoha, tako će se svakako dogoditi i ovaj put. Sistem na nacionalizmu i uzajamnom antagonizmu zasnovanih jugoslovenskih država umesto da se kreće ka konačnoj konsolidaciji nalazi se na izdisaju i epohalna globalna promena nesumnjivo će zbrisati ovaj sistem.

Demokratska stranka stvorena je da deluje u jednoj istorijskoj epohi nastaloj posle kraja hladnog rata i može da deluje samo u skladu s parametrima te epohe, u realnosti podele jugoslovenskog prostora na nacionalne države. Ona međutim mora da ima u vidu dve stvari: prvo, da taj sistem nacionalnih država nije nikakvo trajno rešenje za hiljadu godina već poredak koji će vrlo verovatno u sasvim skorim i predvidivim turbulencijama nestati; i drugo, što je u ovom radu raspravljeno, da čak i u uslovima podele Jugoslavije na nacionalne države Srbija nije uspela, nije mogla da uspe, niti će ikada uspeti, da dosegne svoj cilj stvaranja ujedinjene svesrpske države. Na tim saznanjima treba tražiti održivo rešenje za ustrojstvo države Srbije.

REGIONALNI PRISTUP

Ulaskom Hrvatske u Evropsku uniju region zapadnog Balkana praktično prestaje da postoji kao jedinstven politički prostor. S druge strane, srpskohrvatski kulturni, privredni, ekonomski prostor, ili Jugosfera, jedan zajednički prostor u kom je srpskohrvatski jezik medij sporazumevanja nesumnjivo postoji i s njim se računa.

U takvim okolnostima kristališe se region centralnog Balkana kao novi nadnacionalni fenomen. Na zapadu, Hrvatska je članica EU od 2013. Na istoku, Rumunija i Bugarska su to od 2007. Na jugu, Grčka od 1981. Između ovih zemalja čiji je status definisan nalazi se prostor u kom Srbija zauzima centralno mesto. Nijedna od zemalja centralnog Balkana nije u EU, neke nisu kadre ni da dosegnu status kandidata. Samo je Albanija u NATO. Radi se o poslednjem delu Evrope zapadno od granica bivšeg SSSR-a koji nije integrisan u EU i NATO. To je region u kom državne granice nisu stabilizovane. Neke države funkcionišu kao stvarni (Bosna i Hercegovina, Kosovo) ili neformalni (Makedonija) protektorati. Konačno, ne i najmanje važno, radi se o ubedljivo najsiromašnijem delu Evrope.

Region centralnog Balkana čine upravo zemlje nastale kao produkti, željeni ili usputni, dvovekovnog rešavanja srpskog, i u novije vreme albanskog i bošnjačkog nacionalnog pitanja. To je region gde su pre nepune dve decenije vođeni ratovi ali nije uspostavljen trajno održiv posleratni poredak, već se države nalaze u stalnom previranju. Dominantne političke ideologije koje vladaju u regionu su ideologije radikalnog, velikodravnog nacionalizma, ublažene i uljuđene pre svega iz obzira prema međunarodnom faktoru od kog zavisi egzistencija.

Razmatranje položaja i ustrojstva Srbije izvan konteksta centralnog Balkana nije moguće.

Da bi Srbija napustila ideologiju na kojoj već tri decenije bazira svoje delovanje, ideologiju zasnovanu na ideji ujedinjenja svih Srba u jednu državu, potrebno je da region bude uređen na jedinstvenim principima koji bi omogućili da se Srbija okane stalne

brige za status Srba van Srbije - u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, na Kosovu, u Crnoj Gori - i okrene se sebi, sopstvenom uređenju i razvoju sopstvene države.

Za države centralnog Balkana rešenje bi trebalo tražiti u obliku regionalne asocijacije država, po uzoru na skandinavske zemlje ili Beneluks pre pune integracije tih regiona u EU. Kroz regionalnu asocijaciju države bi prihvatile pravno obavezujuća pravila koja bi ih ograničila u vođenju nacionalističkih politika usmerenih na reviziju granica, uzajamno osporavanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta i narušavanje položaja nacionalnih manjina. Bila bi uspostavljena regionalna ekonomska saradnja koja bi omogućila ekonomski razvoj u trenutku kada je dalje proširenje Evropske unije praktično obustavljeno. Region bi mogao da traži pridruženi status u Uniji dok se njena dalja sudbina, kao i ekonomska budućnost sveta, ne razreši.

Osobenost centralnog Balkana je u postojanju van matičnih zemalja velikih etničkih zajednica koje prevazilaze uobičajeni nivo nacionalnih manjina, i koje svoj status teže da obezbede kroz političku autonomiju, konfederalizaciju država i stvaranje država u državi. Ovakva rešenja, ako i garantuju zaštitu manjina na kratak rok, dugoročno znače paralizu celih država koje nisu više u stanju da obavljaju svoje elementarne funkcije. Najbolji primer za to je Bosna i Hercegovina, koja je potpuno nefunkcionalna, pa iako su Srbi u svom entitetu zaštićeni zemlja kao celina propada vodeći u propast sve svoje građane. Države koje u svom sastavu imaju različite subdržavne entitete - albanski u Makedoniji, ili srpski kom se teži na Kosovu, rizikuju da ponove istorijsko iskustvo Jugoslavije koja je ustavom iz 1974. zaštitila manjine da bi centralnu državnu vlast učinila nemogućom.

Imajući ovo u vidu države bi na nivou regiona trebalo da dogovore mehanizme za zaštitu manjina uz garantovanje funkcionalnosti vlada, dakle bez država u državi.

Jasno je da regionalna asocijacija nije trajno, već je privremeno rešenje koje u svakom trenutku može da bude izazvano nacionalističkim ambicijama oslonjenim na spoljne

sponzore - Srbi će uvek tražiti podršku od Rusije, Albanci i Bošnjaci od Turske. Ipak, uz konstruktivnu ulogu SAD, EU i NATO, regionalna asocijacija mogla bi da posluži svrsi očuvanja mira i ekonomskog razvoja u turbulentnim vremenima koja predstoje.

USTAV SRBIJE

U svom pohodu usmerenom na preobražaj Jugoslavije u predvečerje kraja hladnog rata Srbija je pod vođstvom Slobodana Miloševića u antibirokratskoj revoluciji, događanju naroda i ratovima izvela niz ustavnih promena i teritorijalnih akvizicija na tragu uspostavljanja dominacije u Jugoslaviji, stvaranja i održanja ujedinjene ili, nepopularno rečeno, velike Srbije.

Radi se o prisajedinjenju Vojvodine, Crne Gore i Kosova unutar SFRJ 1988 -1989. i stvaranju Republike Srpske Krajine i Republike Srpske u ratu 1991-1992.

Delovanjem anti - velikosrpske koalicije zapada i postjugoslovenskih nacija ova teritorijalna ekspanzija Miloševićeve Srbije zaustavljena je i neutralisana u Oluji 1995, Dejtonskim sporazumom iste godine, bombardovanjem i Kumanovskim sporazumom 1999, otcepljenjem Crne Gore 2006. i Kosova 2008. i konačno Briselskim sporazumom 2013.

Od tekovina Miloševićeve epohe preostali su poslednji konci suvereniteta Srbije nad Kosovom, nedefinisan autonomni status Vojvodine i Republika Srpska u stalnom procepu između nedozvoljene secesije i reintegracije u BiH.

Rešenjem ova tri otvorena pitanja stvaraju se uslovi da se Miloševićeva epoha definitivno okonča i Srbija konstituiše kao održiva država. U praktičnom smislu pitanje Kosova je rešeno, ovde se predlaže da se kroz priznanje Kosova kao nezavisne države ono i u simboličkom smislu stavi ad acta kako bi se omogućilo konstituisanje Srbije kao demokratske zajednice.

Dok Kosovo za Srbiju ima veliki simbolički, ali mali stvarni značaj - Srbiji je bilo relativno jednostavno da Kosovo napusti - Republika Srpska nema takav simbolički, ali ima veliki realpolitički značaj zato što tu živi milion i dvesta hiljada Srba, a Republika Srpska ima nedefinisan položaj između neuspešne integracije u državni sistem Bosne i Hercegovine i neostvarive secesije i priključenja Srbiji.

Zato je pitanje Republike Srpske ključno za definisanje budućeg ustavnog ustrojstva same Srbije.

Izdvajanje Bosne i Hercegovine iz Jugoslavije u završnoj fazi njenog raspada aprila 1992. i posledično formiranje Republike Srpske i njena secesija iz BiH dovelo je do rata. Nezavisnost BiH nije bio njen izvorni politički cilj, već je njena secesija izazvana ratom za nezavisnost Slovenije i Hrvatske od Jugoslavije pod dominacijom Miloševića i velikosrpske ideologije. Kao što je ostanak pod vlašću Miloševića i Srbije bio neprihvatljiv za BiH, tako je ostanak u centralizovanoj BiH izvan konteksta Jugoslavije bio neprihvatljiv za bosanske Srbe.

Blisko je pameti stoga da je reintegracija Republike Srpske u Bosnu i Hercegovinu, ako se želi da se ta reintegracija ostvari u miru, uz dogovor i demokratskim putem, moguća u meri u kojoj se Bosna i Hercegovina integriše u zajednicu sa Srbijom. Ta zajednica moguća je samo na principima ustava Jugoslavije iz 1974, dakle na principima totalne ravnopravnosti BiH i Srbije. Bosna i Hercegovina nije osporavala ustav iz 1974, ona je bila njegov najžešći branitelj jer je pod tim ustavom doživela najveći istorijski napredak. U završnici jugoslovenske krize upravo su lideri BiH i Makedonije insistirali na očuvanju načela tog ustava u budućem asimetričnom uređenju Jugoslavije.

Zajednica BiH i Srbije nije više moguća u formi zajedničke države ni obnovljene Jugoslavije, ali je moguća u okviru šire regionalne asocijacije koja je ovim radom i predložena za region centralnog Balkana. Stvaranje takve asocijacije bilo bi preduslov da Srbija inicira i podrži izmenu Dejtonskog sporazuma i transformaciju BiH u funkcionalnu složenu državu - konfederaciju, federaciju ili uniju.

Insistiranje na očuvanju statusa quo u slučaju Republike Srpske ima smisla samo ako implicira rad na njenoj nezavisnosti, što je moguće u uslovima održanja nacionalističke ideologije kao idejne paradigme, i s osloncem na Rusiju kao sponzora takve paradigme. S druge strane, podrška reintegraciji Republike Srpske u BiH bez reintegracije na nadnacionalnom nivou znači ništa drugo nego podršku bošnjačkom nacionalizmu i integralizmu, što ne može da bude cilj nijedne razumne politike u Srbiji.

Pitanje Vojvodine je ono koje u kompleksu nacionalno-državnih pitanja nosi najmanji konfliktan potencijal, ali s druge strane neadekvatno rešenje za Vojvodinu kakvo je na primer egzistiralo u ustavu iz 1974. izazivalo je najviše frustracija u svakodnevnom funkcionisanju države. Harmoničan položaj Vojvodine biće u stvari završni kamen na građevini novog ustavnog uređenja Srbije.

Vojvodina u državnom poretku Srbije ne postoji slučajno. Srbija je tokom celog dvadesetog veka shvatana dvojako. S jedne strane kao ujedinjena država svih Srba, Velika Srbija, čiji je onda Vojvodina integralni deo, jedan od regiona, kao i na primer Bosna, Hercegovina ili Crna Gora. S druge strane, Srbija je mala ili uža Srbija, ne nacionalna država već teritorijalna jedinica koja s dugima čini nadnacionalnu federaciju - Jugoslaviju. Tako je i Vojvodina postavljena u ustavnim uređenjima od 1945. do danas - između integracije u Srbiju i izdvajanja iz Srbije, ali nikad dosledno ni u jednoj krajnosti.

Ako se pođe od polazne pretpostavke ovog rada, da je ujedinjena srpska država, Velika Srbija, nemoguća i neostvariva, onda treba odbaciti i ideju o potpunoj integraciji Vojvodine u Srbiju kao organsku državu. S druge strane, sistem nacionalnih država nastalih na postjugoslovenskom prostoru nestabilan je i neodrživ, i vrlo je moguće da u novim epohama koje dolaze rešenje bude traženo u različitim oblicima reintegracije na osnovama federalizma, gde položaj Srbije i Vojvodine kao zasebnih država u jednoj federaciji ima svoje istorijsko utemeljenje.

Imajući u vidu navedeno, položaj Vojvodine kao zasebne autonomne jedinice trebalo bi zadržati u novom ustavnom uređenju države, i uravnotežiti ga istom takvom autonomnom jedinicom, ili sa više njih, na području nekadašnje uže Srbije, a celu Srbiju bi trebalo konstituisati na principima regionalizma i federalizma.

OPASNOSTI ZA DEMOKRATSKU STRANKU

Jedna naizgled legitimna težnja, da se svi Srbi ujedine u jednu državu, tokom dvadesetog veka pokazala je ogroman maligni potencijal. Ideologija srpskog nacionalizma stupila je na javnu scenu kao dominantna nacionalna ideologija tako što su njom zadojeni i nadahnuti oficiri u groznom atentatu smaknuli vladajući par Obrenovića i izveli dinastički prevrat maja 1903.

Sto godina kasnije istorija je okrenula pun krug kada su identičnom ideologijom nadahnuti srpski oficiri izveli atentat na Zorana Đinđića marta 2003. i zaustavili ga u naporu da Srbiju izvuče iz gliba u kom se posle neuspelog pokušaja da ostvari svoj nacionalni ideal našla.

U tih sto godina Srbija je izazvala agresiju Austro - Ugarske dajući povoda za veliki rat; u tom ratu izgubila ogroman deo aktivnog stanovništva; stvorila Jugoslaviju i izazvala ekstremističku reakciju koja odnosi prvo njenog vladara, a zatim posle državnog slova u genocidu stotine hiljada ljudi; doživela neslućen napredak u obnovljenoj Jugoslaviji da bi je u pokušaju nacionalističkog preobražaja uvela u raspad i rat, u kom je i sama optužena za genocid.

Od političkih aktera koji su nastojali da grade Srbiju na drugim načelima u odnosu na ideologiju nacionalnog ujedinjenja Marko Nikezić i srpski liberali doživeli su ostrakizam i udaljeni iz javnog života; Ivan Stambolić je smenjen da bi godinama kasnije bio brutalno likvidiran; Zoran Đinđić je ubijen čime je moderna Srbija zaustavljena u zaletu. Stambolića i Đinđića ubila je štaviše ista grupa srpskih oficira, ratnih heroja pod komandom jednog srpskog pukovnika.

Pokušaj da se u Srbiji uspostavi jedna politika suprotstavljena ideologiji nacionalizma neminovno nosi sa sobom rizik, čak i egzistencijalnu ugroženost. Međutim, nikada kao danas nije tako jasno da je nacionalistička ideologija poražena, a da su njeni ciljevi trajno neostvarivi. Zato nikada kao danas nije potrebno prihvatiti rizike i stati na put ideološkog zaokreta.

Danas su na vlasti u Srbiji autentični pobornici ideologije srpskog nacionalizma, ljudi iz prvog ešelona režima koji je pre dvadeset pet godina zapalio Jugoslaviju. Oni su danas uljuđeni, njihovi stavovi su doživeli racionalizaciju i transformaciju. Ideala svoje mladosti oni se međutim nisu odrekli. Samo su prihvatili realan odnos snaga u svetu i prilagodili mu metode.

Od promene vlasti u Srbiji 2012. na delu je progon Demokratske stranke, njenih funkcionera i članova. Progon se odvija u atmosferi mržnje koju podgreavaju tabloidi pod kontrolom mračnih bezbednosnih struktura, istih onih iz kojih su proizašle ubice Stambolića i Đinđića. I sama atmosfera progona podseća na medijski linč koji je pripremio javnost za atentat na premijera.

Vladajuće snage pružaju racionalizovana objašnjenja za omrazu prema Demokratskoj stranci koju optužuju za korupciju, kriminal i ekonomsko propadanje zemlje, dok sprovode identičnu političku praksu za koju prethodnike optužuju. Stvarni razlog za političku mržnju krije se međutim u staroj podeli na patriote i izdajnike, u kojoj je Demokratskoj stranci dodeljena uloga izdajnika.

Ne treba se zavaravati, na vlasti u Srbiji su radikalni nacionalisti koji mrze Demokratsku stranku zato što nosi duh modernizacije, evropeizacije i demokratije koji je ideji organske srpske, Rusiji i istoku okrenute, ekskluzivno pravoslavne države stran i mrzak. Sve ostalo su izgovori i racionalizacije.

U takvim okolnostima idejna paraliza i oklevanje Demokratske stranke da odlučno zakorači u borbu protiv režima potpuno je razumljiva. Ljudi se jednostavno boje stigme i revandikacija, radije se posvećuju svojim sitnim interesima i puštaju zemlju da se kreće onim tokom kojim uprkos svim žrtvama ceo vek bira da se kreće.

Paralizi i oklevanju jednom mora da nastupi kraj i izbori protiv vlade Aleksandra Vučića pravi su trenutak za to.

POLITIČKA SCENA PRED IZBORE

U slučaju redovnog odvijanja političkog života Srbije predstoje tri izborne godine. U 2016. na redu su pokrajinski i lokalni izbori, 2017. predsednički i 2018. parlamentarni. Imajući u vidu iskustvo da su samo dva puta od 1990. do danas izbori održavani u redovnom terminu, kao i osobenosti samog Aleksandra Vučića i njegove politike, nije isključeno da se više nivoa izbora stopi u jedne i da njihovo održavanje nastupi već ove ili početkom sledeće godine.

Predizborne ankete daju Vučiću status nepobedivog favorita s podrškom od 50% dok vodeća opoziciona Demokratska stranka varira oko podrške od 10%. Broj opredeljenih birača je nizak, veliki deo građana ne pronalazi svoju opciju u postojećoj političkoj ponudi. Razlozi za dominaciju SNS ne leže u njenoj realnoj snazi već u izgubljenosti Demokratske stranke, koja nikako ne uspeva da formuliše alternativu.

30 Ovde ponuđen politički program pre svega računa na sinergetski efekat spajanja biračkih tela Demokratske (i njoj bliskih stranaka) i LDP. Naime, osnovna tačka razdora unutar građanske opcije u Srbiji od uvođenja višestranačja uvek je bila odnos prema nacionalnom pitanju. Tako je bilo i u slučaju DS i Mićunovića i UJDI i Ivana Đurića u vreme izbora 1990, i u podeli same DS 1992. i 1994, pa posle jedinstva pod okriljem Zorana Đinđića dolazi do novih podela na frakcije Tadića i Čedomira Jovanovića, Tadića i Đilasa, Đilasa i Pajtića.

Prihvatanjem činjenice da je nacionalni program za koji se Srbija tri decenije borila mrtav stvorili bi se uslovi za postizanje konsenzusa između birača Demokratske stranke i tzv. Druge Srbije koje je u skorije vreme politički predstavljao pre svega LDP. Jasno iskazan program ujedinjene građanske scene imao bi šansu da prizove uspane i razočarane birače koji između Vučića i sada ponuđenih alternativa ne nalaze izbor.

U nepovoljnom slučaju rezultat ove političke opcije na izborima značio bi stvaranje jake opozicije kao jasne alternative režimu, uz prateće medije i demokratsku javnost, umesto sadašnje klinički mrtve opozicije i medijskog jednoglasja.

U srećnijem sticaju okolnosti, uz delovanje neočekivanih događaja i na jedinstvo same SNS, ni izborna pobeda opozicije na vanrednim izborima ne bi trebalo da predstavlja preveliko iznenađenje.

Posle poraza Srbije 2010. u procesu pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu po pitanju legalnosti secesije Kosova bilo je jasno da je poražena politika Demokratske stranke koju je personifikovao Boris Tadić. Demokratska stranka nikada u svojoj istoriji nije bila stranka koja se povijala prema oportunističkom savijanju svog, jednog i večitog, lidera. Ona je bila stranka koja je u svakom trenutku umela da sebi izabere lidera koji će u skladu sa svojim ličnim kvalitetima dati maksimum u borbi za ciljeve stranke, onakve kakvim ih ona u datom trenutku formuliše.

Stoga je bilo za očekivati da će 2010. stranka uvideti promašenost politike Borisa Tadića, kao i ono što stoji iza toga – u dubljem smislu promašenost čitavog nacionalnog projekta u čijem se kontekstu politički život Srbije odvija. Takođe je bilo za očekivati da će drugi čovek stranke, zamenik predsednika Dragan Đilas biti nosilac promena i inicijator zaokreta, te kandidat za novog lidera stranke koji bi bio kadar da predvodi posao formulisanja nove nacionalne koncepcije za redovne parlamentarne izbore 2012. i predsedničke 2013.

To se nažalost nije dogodilo. Nije se dogodilo ni godinu dana kasnije, kada je Angela Merkel suočila vlasti u Beogradu s njihovim političkim porazom. Borisu Tadiću dopušteno je da s poraženom politikom pohrli u izbore i odvede sebe, stranku i demokratsku Srbiju u poraz i doba iskušenja i neizvesnosti. Čak ni tada stranka nije povukla konsekvence, i tek je novembra 2012. Dragan Đilas preuzeo rukovođenje strankom. Štaviše, ni tada on nije formulisao novu politiku već je zadržao isti kurs. U međuvremenu

osipanje rejtinga stranke je počelo, kao i njen progon od strane novih vlasti, i nastali su uslovi za uspostavljanje naročitog režima Aleksandra Vučića, inspirisanog motivima jedne diktature.

Nadu u zaokret Dragan Đilas je pružio pred izbore 2014. kada je na binu iza sebe doveo ličnosti poput Vesne Pešić, Vesne Rakić-Vodinelić i Zorana Živkovića. Do programskog zaokreta ipak nije došlo. Konačno, poslednju šansu Đilas je imao na izbornoj skupštini koja je usledila izbornom porazu stranke. Kada ni tada nije ponudio novu viziju, Đilas je smenjen a stranka se vratila Tadićevoj paradigmi u liku Bojana Pajtića kao čoveka, slično Tadiću, nacionalno konzervativne orijentacije.

Jedino objašnjenje za neshvatljivu nemoć Demokratske stranke i Dragana Đilasa da iskorači iz obamrlosti i ponudi novu političku viziju leži u strahu - strahu da će poneti žig izdajnika Srpstva koji je ovoj stranci svakako namenjen.

Taj strah je zajedničko iskustvo Dragana Đilasa i stranke koju je predstavljao. Zbog toga je Dragan Đilas prava ličnost koja treba da učini napor na prevazilaženju straha i borbi za usvajanje novog političkog programa Demokratske stranke.

U Beogradu, 8. septembra 2015.